

וזאת הברכה ויהי בישרון מלך מיהו המלך?

ד תּוֹרָה צָנָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב.
ה וַיְהִי בִישְׂרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל.

1. מיהו המלך? מצאנו בזה חמש דיעות שונות. מהן חמש הדיעות?

תרגום יונתן בן עוזיאל

ד אַמְרִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹרִייתָא פְּקִיד לָנָא מֹשֶׁה יְהִיבָה יִרְתוּ לְקָהֶל שְׁבֻטֵיָא דִּיעֲקֹב:
ה וְהוּא הוּא מֶלֶךְ בִּישְׂרָאֵל בְּאַתְפְּנֵשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא פְּחָדָא מִשְׁתַּמְעִין לִיהִי שְׁבֻטֵיָא
דִּישְׂרָאֵל:

אבן עזרא

ה מלך - הוא משה ששמעו ראשי עם התורה מפורשת מפיו. והטעם, כי הוא היה כמלך, והתאספו אליו ראשי השבטים. ויחזיק זה הפי' שאמר הכתוב, כי התורה ניתנה לכהנים, שהם לפי דעתי, כל קדושי בדיך, ואל כל זקני ישראל, זהו בהתאסף ראשי עם, גם שם כתוב הקהילו אלי כל ראשי שבטיכם. ויאמר רבי יהודה הלוי ז"ל כי המלך רמז לתורה וכן היה מפרש אין מלך בישראל:

2. תשימו לב שלפי ריה"ל השאלה איננה מיהו המלך אלא מהו המלך? איך התורה היא המלך של ישראל? מה תפקידו של המלך?
3. מה הראיה לפירוש זה מהפסוקים?

המלבי"ם

4. המלבי"ם הביא שני פירושים מחודשים. בפירוש הראשון המלה 'מלך' איננו שם עצם אלא שם פועל.

ה ויהי בישרון - קראם בשם ישרון על שם ישרות שכלם ומידותיהם. שנהיה עתה המנהג בישראל כשיתהוה איזה דבר. מלך. יש לפרשו מלשון עצה שיתישבו בדבר. וגם מלשון מלכות. שיגישו הדבר להמנהיג, למשה או ליהושע, ואח"כ בהתאסף ראשי עם אחר שהיה משה שואל בה'. אם ראו הכרח בדבר אז התאספו ראשי עם. או יחד שבטי ישראל בסדר נכון כל שבט בפני עצמו. לא כמו שהיה לפנים שכשנהיה איזה דבר התאספו באין סדרים.

או יתפרש ויהי בישרון מלך על יהושע שנעשה למלך עליהם כדכתיב (לד ט) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה וגו' וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה ה' את משה שהוא מה שאמר (במדבר כח) על פיו יצאו ועל פיו יבואו (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יומת. ויאמר שקבלו עליהם את יהושע למלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:

5. מהי החולשה של הפירוש השני של המלבי"ם?

הרמב"ן

ויהי בישראל מלך - רמז אל השם הנזכר שהיה למלך על ישראל בהיותם ישרים ונאספו כל ראשי העם וכל שבטי ישראל יחד וגם זה הכתוב דבוק. והטעם כי ישראל יאמרו תמיד: התורה אשר צוה לנו משה תהיה ירושה לכל קהלת יעקב לעדי עד לא נחליף ולא נמיר אותה לעולם ויאמרו שהיה השם למלך על ישראל בהתאסף ראשינו וקנינו ושופטינו וכל שבטי ישראל שכולנו יחד קבלנו מלכותו עלינו לדור ודור ואנחנו חייבין לשמור תורתו ומלכותו לעולמים. וזו המצוה הוא דבור אנכי והיא קבלת מלכות שמים כאשר פירשתי שם (שמות כ ב). והנה הזכיר התורה בכלל ומלכות שמים בפרט שכל המודה במלכות שמים כופר בע"ז ומודה בכל התורה כולה. ורמזו כי הם וראשיהם קבלו מלכות שמים מפי הגבורה וראו שהוא מלך ישראל וגואלו והתורה קבלו מפי משה שקבלו עליהם ועל זרעם להאמין בו ולעשות כל אשר יצוה מטעם המלך כאשר אמרו (לעיל ה כד) ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו. וזה הפירוש ברור ונכון בכתוב הזה על דרך שהזכירו בגמרא במסכת ראש השנה (לב) אלא מלכיות תלתא הוא דהויין ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו יח) ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כג כא) ויהי בישראל מלך.

וכן שנינו בספרי (ברכה, שמו) מושב זקנים בישיבה של מטה שמו הגדול משתבח למעלה שנאמר ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, אין אסיפה אלא זקנים שנאמר (במדבר יא טז) אספה לי וגו' יחד שבטי ישראל, כשהן עשויין אגודה אחת ולא כשהן עשויין אגודות אגודות. וכן הוא אומר (עמוס ט ו) הבונה בשמים מעלותיו וגו' [ואגודתו על ארץ יסדה הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו]. ובמדרש רבה (במדב"ר טו יד) נמי אמרו כביכול כסאו מבוסס למעלה בזמן שישראל עשויין אגודה אחת. לכך נאמר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה. וכן ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם וגו'. וגם זה על הדרך שפירשתי ידרשו שהיה מלך עליהם מפני שנתאספו ויחדו כולם קבלו מלכותו עליהם וכן יהיה מורשה לקהלת יעקב והמלך הוא הקב"ה וכן נהגנו לומר בתקיעתא דברי רב. אבל יש במקצת האגדות שמפרשין אותו על משה אומרים משה מלך שנאמר ויהי בישראל מלך בהתאסף וגו' וא"כ (ס"א וג"כ) אמר הכתוב תורה צוה לנו משה להיותה מורשה לקהלת יעקב והוא היה מלך עלינו ועל כל שבטינו יחד וראוי לנו לעשות דבריו ומצותיו כי מלך גדול וחכם היה עלינו יספר הכתוב גם בכבוד השליח שהיה גדול וראוי להאמין בו. והנכון והאמת מה שפירשנו. והנה הזכיר כי השם שוכן בישראל, והנה קבלו תורתו ומלכותו כל שבטיהם יחד עליהם ועל זרעם לדורותם, אם כן הנם ראויים לברכה

6. למה ישראל נקראים ישורון?
7. מה הקשר בין התורה (בפסוק ד') ושה' הוא המלך?
8. מה הקשר בין אסיפת ראשי עם ושה' הוא המלך?
9. תשימו לב שהרמב"ן חולק על אבן עזרא וכתב שמה שאבן עזרא פירש איננו הפשט אלא דרש ואגדה.

התשובות

1. מיהו המלך? חמש דיעות:
 - א. יונתן בן עוזיאל ואבן עזרא – משה רבנו. תשימו לב שאבן עזרא מפרש שזה הפשט של הפסוק. הראיה לזה הוא שמשה מוזכר בפסוק הקודם.
 - ב. ר' יהודה הלוי – התורה.
 - ג. מלבי"ם פירוש 1 – לקחת עצה, כלומר, להתייעץ. 'מלך' איננו שם עצם אלא שם פועל. אם יש שאלה לדון עליה, על ראשי עם לקחת עצה, להיוועד ביחד ולהתייעץ יחד.
 - ד. מלבי"ם פירוש 2 – יהושע. הפסוק מדגיש שבחרו את יהושע למלך באספה של כל ראשי עם ישראל.
 - ה. רמב"ן – המלך הוא ה'.
2. המלך היא התורה. התורה, כמו המלך, היא המנהיגה של ישראל.
3. כי התורה היא הנושא של הפסוק הקודם והפסוק הזה הוא ההמשך של הדברים.
4. לפי המלבי"ם המלה 'מלך' הוא שם פועל בלשון ציווי. מלך (המ"ם עם שו"א). כלומר, תקחו עצה, תתייעצו יחד בצורה מסודרת, לא כמו שהיה קודם שדנו בדברים בצורה לא מסודרת.
5. יהושע לא מוזכר בפסוקים הללו כלל והוא גם לא הוכר כמלך בשום מקום בתנ"ך.
6. ישראל נקראים ישורון בהיותם ישרים.
7. כשאנו שומרים את התורה אנו מראים שאנחנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים של ה', שהוא המלך ואין מלך מבלעדי אלקים.
8. ה' מתגלה שהוא המלך כשעם ישראל מאוחדים ושכטי ישראל הם יחד, בהתאסף ראשי עם ולא כשהם נפרדים אגודות אגודות.